

Аннотация. В статье рассмотрены общие тенденции развития экономики Украины и предприятий промышленных отраслей в зависимости от уровня потребления энергетических ресурсов. Уточнена сущность процесса потребления энергоресурсов в хозяйственной деятельности как непрерывной трансформации энергии в произведенный продукт. Сформулирована гипотеза об определяющей роли энергопотребления при формировании эффективности хозяйственной деятельности в промышленности Украины. Обоснованы трендовые зависимости, которые объясняют меру влияния объема энергопотребления на эффективность хозяйственной деятельности предприятий промышленности в Украине. Оценены условия минимизации объемов потребления энергии в зависимости от финансово-экономических результатов производства.

Ключевые слова: энергия, энергетическая эффективность, хозяйствование, промышленность, энергопотребление, тренд, прогнозирование, финансово-экономический результат.

Summary. In the article the general trends in the development of economy of Ukraine and the enterprises of industries, depending on the level of consumption of energy resources are considered. The essence of the process of energy consumption in the economic activity as a continuous transformation of the energy into the product is refined. The hypothesis about the decisive role in the formation of energy efficiency of economic activities in the industry of Ukraine is formulated. Trend dependence that explain the impact of the measure on the volume of energy consumption efficiency of economic activities of industrial enterprises in Ukraine is settled. Terms of minimizing the volume of energy consumption depending on the financial and economic results of production are estimated.

Key words: energy, energy efficiency, economic activity, industry, energy, trend, forecasting, financial and economic results.

УДК 338

Кульчицька Н.Є.

*кандидат економічних наук, доцент,
Чортківський навчально-науковий інститут підприємництва і бізнесу
Тернопільський національний економічний університет*

Дерманська Л.В.

*кандидат економічних наук, старший викладач
Чортківського навчально-наукового інституту підприємництва і бізнесу
Тернопільського національного економічного університету*

Kulchytska N.Y.

*Candidate of Economic Sciences, Lecturer
Chortkiv Educational and Research Institute of Entrepreneurship and Business
Ternopil National Economic University*

Dermanska L.V.

*Candidate of Economic Sciences, Senior lecturer
Chortkiv Educational and Research Institute of Entrepreneurship and Business
Ternopil National Economic University*

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ЯК СКЛАДОВА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ КРАЇНИ

INTELLECTUAL POTENTIAL AS CONSTITUENT OF PROVIDING OF INNOVATIVE DEVELOPMENT OF COUNTRY

Анотація. У статті досліджено значення інтелектуального потенціалу в інноваційному розвитку країни. Запропоновано структуру інноваційного потенціалу підприємства. Проаналізовано та визначено основні показники, що характеризують розвиток інтелектуального ресурсу в Україні та на міжнародному рівні. Виділено основні тенденції та заходи держави щодо забезпечення ефективної інноваційної діяльності країни через її інтелектуальний потенціал.

Ключові слова: інтелектуальний потенціал, інноваційний розвиток, ефективність, капітальні інвестиції, конкурентоспроможність

Постановка проблеми. Реформи, що сьогодні відбуваються в Україні, свідчать про прагнення нашої держави до інтеграції у світове економічне співтовариство. Одним

із вагомих каталізаторів такого процесу повинен посідаги інноваційний розвиток. Однак, саме інтелектуальний продукт є основою для розвитку інноваційної економіки,

сама високотехнологічна продукція є головною при формуванні ВВП. Окрім того господарська діяльність все більш перетворюється на процес безперервних інтелектуальних нововведень та посилення конкурентоспроможності господарюючих суб'єктів, виживання цілих галузей і держав, які безпосередньо залежать від здатності сприяти і виробляти інтелектуальний продукт.

Разом з тим, на сьогодні незначні темпи інноваційного розвитку та зниження потенціалу України як конкурентоспроможної держави зумовлено наявністю сировинних та низько технологічних галузей. Враховуючи вагомість інноваційного фактора для ефективного функціонування економіки і недостатню компетентність трудових ресурсів у сфері управління інноваційним розвитком, саме розроблення і впровадження відповідних і конкретних заходів щодо стимулювання відповідних процесів повинно перетворитися на пріоритетний загальнонаціональний інтерес.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Теоретичні та практичні засади розвитку та використання інтелектуального потенціалу на мікро- та макрорівнях розглянуто в багатьох роботах вітчизняних та зарубіжних учених, а саме у працях М. Мелоун, Т. Стюарта, Л. Едвінсона, А. Гапоненка, О. Грішнєвої, Г. Теслі, В. Іноземцева, І. Іванюк та ін. Однак, потребує подальшого наукового дослідження проблема взаємозв'язку інтелектуального потенціалу та інноваційного розвитку як підприємства, так і країни загалом.

Метою статті є дослідження особливостей формування та функціонування інтелектуального потенціалу в умовах переходу економіки на шлях інноваційного розвитку країни.

Виклад основного матеріалу дослідження. Основу формування в Україні інноваційного типу розвитку, який базується на інтелектуальних та інформаційних технологіях виробництва, складає розвиток людського капіталу [1, с. 296].

При цьому інноваційний потенціал підприємства повинен враховувати фінансовий, інтелектуальний, організаційно-управлінський і інформаційно-методичний потенціал підприємства, які, в свою чергу, будуть впливати на мотивацію праці, культуру виробництва, створюючи сприятливі умови для змін у соціальних відносинах як в державі, так і на підприємствах зокрема (рис. 1).

Безпосередніми складовими політики, спрямованої на всебічний розвиток людського капіталу в Україні як чинника інноваційного розвитку, зокрема, мають бути:

- запровадження стимулів до індивідуальних інвестицій в людський капітал, зокрема, вирахування з бази оподаткування особистих витрат на заходи з охорони та зміцнення здоров'я, освіти для себе та членів сім'ї, виплат до фондів пенсійного та медичного страхування тощо;

- запровадження податкових стимулів до інвестицій у самозайнятість: повне вилучення з бази оподаткування індивідуальних витрат на розвиток особистого підсобного господарства в сільській місцевості, придбання капітальних товарів для ведення індивідуального підприємництва, здійснення внеску у створення малого підприємства чи господарського товариства;

- регулювання пропозиції робочої сили на ринку праці, забезпечення професійної підготовки та підвищення якості робочої сили у відповідності до структурних змін, які відбуваються в економіці, вдосконалення фінансового забезпечення політики зайнятості, зміна акцентів на користь активних статей витрат;

- недопущення зниження освітнього рівня населення України та зменшення охоплення населення (насамперед дітей шкільного віку) освітніми послугами;

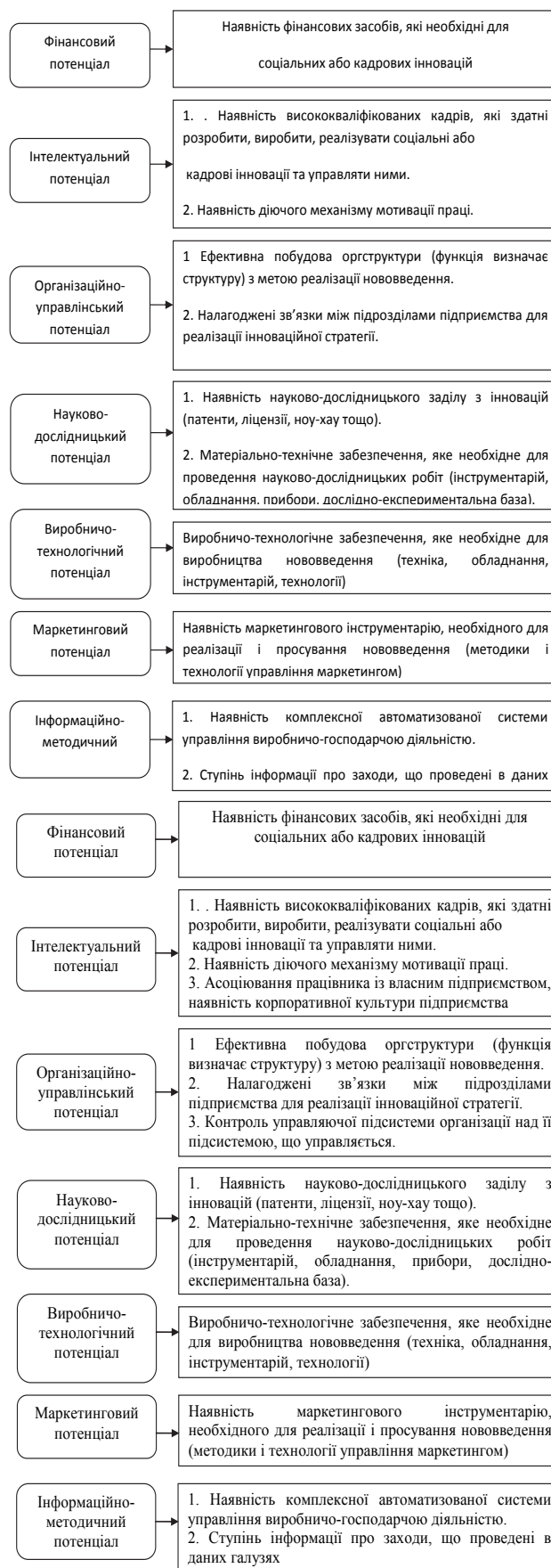

Рис. 1. Структура інноваційного потенціалу, необхідного для ефективного розвитку підприємства

Джерело: розроблено автором

– всебічний розвиток системи освіти населення, професійної підготовки та перепідготовки, підвищення кваліфікації та післядипломного навчання, популяризації новітніх знань у науковій та науково-технологічній сферах тощо;

– забезпечення з використанням мережі державних вищих освітніх закладів підвищення кваліфікації керівних кадрів державних і приватних підприємств щодо основних положень сучасної теорії і практики менеджменту, бухгалтерського обліку, фінансового планування, управління персоналом, маркетингу тощо.

Розвиток економіки, заснованої на інтелекті, вимагає підготовки та залучення висококваліфікованих дослідників і фахівців для забезпечення суспільного господарства країни наукоємними високотехнологічними розробками, спрямованими на вирішення питання енергетичної і сировинної незалежності держави [5, с. 9].

У той же час, за роки реформування економіки України вітчизняна наука потрапила під вплив негативних факторів, які гальмують розвиток її технічного й економічного прогресу, зокрема, це – низька інноваційна сприятливість промисловості України, що проявляється в обмеженому попиті вітчизняних підприємств на результати наукової та науково-технічної діяльності ВНЗ та НДІ, недостатнє бюджетне фінансування наукових досліджень і розробок; низька соціально-економічна привабливість роботи науковців у державних закладах, фізичне і моральне старіння переважної частини матеріально-технічної бази наукових установ.

Як результат, за статистичними даними за останні 10 років чисельність фахівців, які виконували наукові та науково-технічні роботи у вузівському секторі, скоротилася більш ніж на 60% і прийняла загрозливий характер для інноваційного розвитку країни та її економічної незалежності.

У 2015 р. підготовку аспірантів та докторантів здійснювали 490 та 283 наукових установ відповідно, в яких навчалось 28,5 тис. аспірантів та 1,8 тис. докторантів. У 2015 р. випущено 493 аспіранти та 563 докторанти. Із загальної кількості випущених тільки кожний четвертий аспірант і кожний третій докторант захистили дисертацію.

Якщо взяти до уваги Тернопільську область, то у 2015 р. із 92 випущених аспірантів 40 захистили дисертацію, а із 3 докторантів, які завершили навчання, – тільки одна захищена докторська дисертація. Загалом, у 2015 р. кількість аспірантів становила 439 осіб, а докторантів – 24 особи.

Досліджуючи поставлену проблематику, то доцільно звернути увагу на обсяги капітальних інвестицій на професійну, наукову, технічну діяльність та освіту за 2012–2015 рр. (рис.2).

Так, загальний обсяг капітальних інвестицій на всі види економічної діяльності в Україні було здійснено у 2015 р. на 273 116,4 млн грн, у 2014 р. – 219 419,9 млн грн, у 2013 р. – 249 873,4 млн грн, у 2012 р. – 273 256,0 млн грн.

Беручи до уваги професійну, наукову та технічну діяльність, у 2012 р. на розвиток наведеної діяльності було спрямовано 1,4% від загального обсягу капітальних інвестицій, у 2013 р. – 1,4%, у 2014 р. – 1,3%, у 2015 р. – 1,5%. Так, у відносному значенні ситуація стабільна і одночасно критично низька, хоча в абсолютному значенні у 2012 р. обсяг капітальних інвестицій на розвиток професійної, наукової та технічної діяльності становив 9 021,3 млн грн.

Якщо проаналізувати розвиток освіти, то вкладення в неї в 3 рази менші відносно професійної та наукової діяльності.

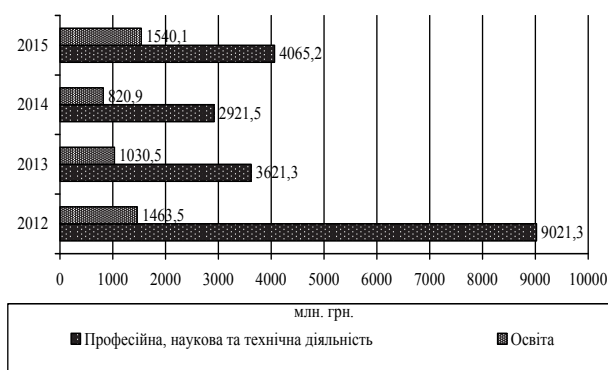

Рис. 2. Динаміка капітальних інвестицій у професійну, наукову, технічну діяльність та освіту за 2012–2015 рр. [3]

Тому, для країни освіта та інновації повинні бути одними з найбільш важливих напрямів розвитку з точки зору довгострокової перспективи країни, її потенціалу та конкурентоспроможності у сучасному світі. Якщо взяти до уваги Глобальний Інноваційний Індекс (The Global Innovation Index), то Україна в цьому рейтингу посідає 64 місце, випереджаючи Монголію (66) та Сейшельські острови (65) [9].

Global Innovation Index 2015 р. включає 7 субіндексів: 1) інститути (включає політичне середовище, законодавче та бізнес-середовища); 2) людський капітал, дослідження та розробки; 3) інфраструктура, 4) розвиненість ринку (кредитування, інвестиції та рівень конкуренції); 5) розвиненість бізнесу (знання працівників, сприйняття знань, інноваційні зв'язки); 6) знансєвий та технологічний виходи; 7) креативний вихід (нематеріальні активи, онлайн-творчість, творчі товари та послуги) [9].

Щодо сильних сторін інноваційної системи України, треба відзначити, що за індикативним показником «Освіта» країна входить до 25 країн у рейтингу країн, за показником «Вища освіта» – має 31 ранг серед 137 країн світу (за цими двома показниками серед країн СНД кращі результати лише у Білорусі та Росії), а за третім показником (в групі субіндексу «Людський капітал, дослідження та розробки») «Дослідження та розробки» Україна має 44 ранг серед країн світу (серед країн СНД поступається лише результату Росії). За субіндексом «Знансєвий та технологічний виходи» Україна має 34 ранг серед 141 країни світу (серед країн СНД кращі результати у Росії, Білорусі та Молдови) [10]. До даного субіндексу входять такі індикативні показники: 1) «Продуктування знань» (Україна має 14 ранг серед всіх країн світу і найкращий результат серед країн СНД); 2) «Ефективність знань» – поганий результат України за цим показником (97 ранг серед 141) пов'язаний передусім з низьким рівнем впровадження сертифікації ISO 9001 (53 ранг серед 74 країн) та малою долею нового бізнесу в загальній структурі; 3) «Дифузія знань» – 65 ранг України серед 141 країни світу.

За даними Звітів про індекс глобальної конкурентоспроможності Всесвітнього економічного форуму за 2014–2015 рр., Україна досягла другої стадії розвитку – країни з ефективноорієнтованою економікою. Відтак, визначальними чинниками конкурентоспроможності для України є: вища та професійна освіта, ефективність товарних ринків, ефективність ринку праці, розвиненість фінансового ринку, технологічна готовність, обсяг ринку. За методикою Всесвітнього економічного форуму, для країн, які в загальному рейтингу не досягли 50-го місця, будь-яка окрема складова індексу, що відповідає значенню рейтингу вище, ніж 51-е місце, вважається від-

носною конкурентною перевагою. Тому «Вища та професійна освіта», «Охорона здоров'я та початкова освіта» та «Обсяг ринку» є конкурентними перевагами України [8].

Так, серед країн, які брали участь в Інноваційному таблиці Євросоюзу 2014 р. за напрямом «Людські ресурси», Україна із значенням 0,561 випередила Латвію, Грецію і Люксембург та ряд інших країн. Найближчим конкурентом України на даний момент є Польща (0,567). У свою чергу, середне значення по ЄС становить 0,583, що лише на 4% більше за відповідне вітчизняне. Загалом, європейські аналітики оцінюють Україну як країну з високим рівнем освіченості дорослого населення, що і підкреслює значення напряму «Людські ресурси».

Як свідчать дані, Україна тримається практично на одному і тому ж рівні. Тому, без радикальних, але ефективних нових правил, норм, законів неможливо реалізувати та розвивати власний інтелектуальний потенціал.

Тому, в сучасному світовому просторі інноваційний розвиток не розглядають без побудови нового інноваційного інтелектуального ресурсу. Прикладом для України може стати Швейцарія, яка показує найкращі результати серед передових країн світу щодо відкритості економіки та інтегрованості у неї людського капіталу [2], а також Швеція, у якій добре організована та ефективна робота державних інститутів при впровадженні інноваційних процесів, високий рівень кваліфікованості та постійне оновлення персоналу у сфері інноваційних технологій та процесів, велика кількість університетів та студентів, що пропонують та впроваджують інновації. При цьому, інноваційна ідея, відповідно до законодавства, належить дослідникові – університети орієнтовані на впровадження досліджень та реалізації їхніх продуктів на ринок, тобто мають підприємницький характер. Ключовим фактором успіху інноваційного розвитку Швеції є тривалі масштабні вкладення в розвиток науки [7].

Таким чином, сьогодні Україна продовжує розвиватися без суттєвого використання свого інноваційного потенціалу. Інноваційна продукція освоюється в основному шляхом використання науково-технічних надбань попередніх років. Такий тип інноваційного розвитку має досить вузькі межі й не дає можливості підтримувати конкурентоспроможність вітчизняних підприємств протягом тривалого періоду.

Науково-технічні роботи вимагають великих витрат, в Україні ж державне фінансування інноваційних робіт за останні роки зменшилося настільки, що за показниками роздержавлення інноваційної сфери ми випередили всі країни «Великої сімки», крім Японії. Усе це свідчить про відсутність в Україні стійких засад інноваційної моделі розвитку, що пояснюється цілою низкою серйозних проблем. Серед них, насамперед, – неадекватність технологічної структури економіки цілям і вимогам інноваційної моделі розвитку [6, с. 52].

Висновки з даного дослідження та перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Таким чином, рівень розвитку країни залежить від рівня розвитку інноваційної діяльності, тому впровадження останньої у ринкову економіку є одним із наймогутніших важелів конкурентної боротьби та економічного зростання підприємств. Саме інноваційний шлях розвитку дозволить стабілізувати і розвивати діяльність підприємств, забезпечити Україні гідне місце у світовому співтоваристві та вихід із кризи.

Однак, відповідний розвиток держави неможливий без власного інтелектуального потенціалу, який на сьогоднішній день і в сучасних умовах є вагомим фактором забезпечення інноваційного розвитку в поєднанні з ефективними та дієвими фінансовими, економічними, правовими заходами з боку держави.

Список використаних джерел:

1. Гузенко Г.М. Інтелектуальний потенціал як основа розвитку економіки знань / Г.М. Гузенко // Вісник Національного університету харчових технологій «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого». – 2013. – № 2(13) – С. 296–297.
2. Інноваційна спроможність та технологічна готовність української економіки у міжнародних порівняннях [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.uin-tei.kiev.ua/viewpage.php?page_id=432
3. Офіційний сайт державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>
4. Павленко І.А. Світовий досвід аналізу та моніторингу інноваційного розвитку / І.А. Павленко, Л.А. Петренко // Агро-світ. – 2014. – № 16. – С. 3–11.
5. Прокопенко І.Ф. Інноваційна політика держави та її роль у забезпеченні розвитку економіки України / І.Ф. Прокопенко, Т.О. Стовбун // Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди. Серія «Економіка». – 2014. – Вип. 14. – С. 5–15.
6. Семикіна М.В., Гунько В.І. Інтелектуальний потенціал та його роль у національній економіці / М.В. Семикіна, В.І. Гунько // Економіка и управление. 2011. – № 1 – С.50–56.
7. Free Voice Information Analysis Center [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://iac.org.ua/svitovi-lideri-u-sferi-innovatsiy/>
8. The Global Competitiveness Report 2014–2015 [Electronic resource]. – Mode of access : <http://www.weforum.org/reports/global-competitiveness-report-2014-2015>
9. Global Innovation Index (2015), “Country Ranking” [Electronic Resource]. – Mode of access : <https://www.globalinnovationindex.org/content/page/data-analysis>

Аннотация. В статье исследовано значение интеллектуального потенциала в инновационном развитии страны. Предложена структура инновационного потенциала предприятия. Проанализированы и определены основные показатели, характеризующие развитие интеллектуального ресурса в Украине и на международном уровне. Выделены основные тенденции и меры государства по обеспечению эффективной инновационной деятельности через ее интеллектуальный потенциал.

Ключевые слова: интеллектуальный потенциал, инновационное развитие, эффективность, капитальные инвестиции, конкурентоспособность

Annotation. In the article the importance of intellectual potential in the innovative development of the country. The structure of the innovation potential of the company. Analyzed and the main indicators characterizing the development of intellectual resources in Ukraine and internationally. The main trends and measures of the State to ensure effective innovation countries through its intellectual potential.

Keywords: intellectual capacity, innovative development, efficiency, capital investment, competitiveness.